

Mediernes morgenluft?



Måske er det bare tiden. Mediestrømmen har ændret floden, og vi må vænne os til, at ting bliver optaget på video, manipuleret på computer og distribueret over internet: Film er ikke bare film.

Alt flyder. Det kan ikke lade sig gøre at stige ned i den samme flod to gange. Floden forandrer sig, vi forandrer os, og det samme gør mediestrømmen.

Hvordan er det lykkedes for en dansk tv-serie, der af sin ophavsmand karakteriseres som venstrehåndsarbejde og af Danmarks Radio er ment som et snævert eksperiment, at få den internationale kritik til at falde på halen og trække navne som Kubrick's *The Shining*, David Lynch's *Twin Peaks*, og endda selveste Hitchcock, op af mølposen.

Lars Bo Kimergård

Det er ikke desto mindre det der skete, da Lars von Triers tv-serie *Riget* i januar havde premiere på The Walter Reade Theater i New Yorks fornemme Lincoln Center.

Men det overraskede ikke os danskere. Vi havde jo set den. På bare fire aftener fik det meste af Danmarks befolkning et helt nyt forhold

til statsinstitutionen Rigshospitalet. Til fru Drusses tøffen rundt med sit pendul og hendes søn Bulder, Overlæge Moesgårds morgenluft og hans søn Mogge, Helmers private parkeringsplads og bitrædende underlæge Krogshøjs fordelingscentral under elevatorskakt syv. For slet ikke at tale om Mona, Mary og Mongolerne i opvasken. Og den kildrende fornemmelse langs ryggraden som navnet Åge Krüger kunne fremkalde. Det var uhyggeligt.

Serien starter i vand og slowmotion. For dem der har set bare én

Trier-film før, er der ikke noget nyt i det. Billederne af blegemændene der, indhyllet i tåge, går i Blegedammen med deres store tøjstykker, minder mig umiddelbart om scenen i *Medea* hvor hun går og samler bær til sin heksebryg. Begge steder bevæger vi os ned under vandoverfladen. I *Riget* stopper vi ikke på søbunden, men fortsætter ned igennem den, ned til det underbeviste lag, der måske kunne opfattes som en parallel verden til den der er under græsplænen i David Lynch's *Blue Velvet*.

Imens messer en hypnotisk voice-over, der i Trier-sammenhæng heller ikke kan betegnes som en nyskabning: "Senere byggedes Rigshospitalet her, og blegemændene blev skiftet ud med læger og forskere og landets bedste hjerner og mest fuldendte teknologi, og som kronen på værket kaldte man stedet for Riget. Nu skulle livet defineres, og uvidenhed og overtro aldrig mere kunne ryste videnskaben."

Sådan går det som bekendt ikke. Videnskaben rystes kraftigt af ånder, intriger, hovmod, og inkompetance.

Men hvad er det, der er nyt? Hvad er det, der gør dette til Lars von Triers første folkelige succes? Hvad er det, der får Filminstituttet til at bruge masser af penge på en stor præsentation af værket ved filmfestivaler i Berlin og Venedig, når det umiddelbart burde være DR's salgsafdeling, der tog den rundt til diverse tv-markeder? Hvad er det der får de danske filmkritikere til, ved at give *Riget* næsten alle de Bodil'er den kan få, samt en ekstra æres Bodil til Niels Vørsel, at fastslå at her er der tale om en film?

Strukturen

Eller er det en film, der bare er lavet af tv? Her er jeg i den heldige situation at kunne sige klart nej. Der er ikke meget film over produktionen. Den er helt tydeligt produceret til tv.

For det første er den for lang. I biografversionen fylder den to dele, hver af godt to timers længde. Men det er nu ikke det der gør mig så skråsikker. Der er trods alt lavet nogle cinematografiske værker af denne størrelse. Bertolucci's *1900*, og for nylig Rivette's *Jeanne - la Pucelle*, for bare at nævne et par.

For det andet er den mishandling som selve materialet har lidt, ved at blive optaget på film, med det forhåndenværende lys, redigeret på video, og derefter, for biografversio-

nens vedkommende, ført tilbage til 35mm film, ikke gjort den velegnet til at blive blæst op på et kæmpe lærred. Man får det fulde udbytte af de grumsede billeder på tv, i biografen føles det en anelse for tydeligt.

For det tredje, og det der for mig er afgørende, er strukturen. Der er

ned til ligene i kælderen under patologisk institut, og umiddelbart før premieren blev der fundet et par dybfrosne ben i parken mellem Riget og Tagensvej.

Nils Malmros der står med en fod i begge lejre, og derfor må have de bedste forudsætninger for at vurdere



Side 8: Rigets hemmelige broderskab. Herover: På operationsstuen. Begge fotos af Henrik Dithmer.

ingen der ville lave en film der ikke sluttede med en slutning, og det er jo lige hvad Trier gør i *Riget*. Hvert afsnit starter med at afslutte og samle de løse tråde fra det foregående afsnit. Samtidigt spindes der nye tråde, der ender med at åbne en række problematiske situationer, man så kan gå og gumle på til næste uge, hvor de bliver løst, og erstattet med nye. En typisk struktur til en tv-serie, lige fra *Dallas* og *Dollars* til *Glamour* og *Plantageejeren's Datter*. Det kan blive ved i al evighed, og for tv-serier er det godt og økonomisk, men i en film føles det utilfredsstillende.

Realismen

Der er mange der mener, at der er for få samtidsskildringer i dansk film. Er det her *Riget* ramler lige ind i et folkeligt behov?

Der har været mange gæt på hvor meget af tv-seriens univers der har bund i virkeligheden. Rygterne har føjet gennem luften. En svensk overlæge skulle angiveligt være udvalgt under en specialforevisning på Rigshospitalet, som stedet officielt hedder endnu. De ting, ingen ville tro på hvis de var blevet skrevet ind i filmen, er faktisk allerede blevet overgået af virkeligheden. En nattevagt viste, mod betaling, mennesker

sammenhængen mellem *Riget* og virkeligheden, skriver i en artikel i Ugeskrift for læger: "Som en, der selv er vokset op i denne mærkelige verden og siden er blevet en del af broderskabet, er jeg målløs over, hvor præcist Lars von Trier har ramt jagon og stemninger fra portørstuen til morgenkonferencer. Han må have foretaget en utrolig stor og grundig research, og samtidig kan man mærke, at han med fryd boltrer sig i det umådelige materiale."

Billedsproget

De fleste, største og rødeste roser har *Riget* fået for det nyskabende billedsprog.

Han har lavet den filmiske ABC's grundregel nummer et, 180-graders-regelen om til en 360 graders regel, droppet hensynet til om folk står op eller sidder ned, eller om de i det hele taget befinder sig i samme ende af rummet når han klipper.

Nils Malmros overvejer i sin artikel om han ville kunne gøre det samme, og skriver: "I så fald ville det gøre lige så ondt i mine betingede reflekser, som hvis jeg kørte i venstre side af vejen."

Vel har Trier sat klipningens ABC ud af drift, men der er sat noget andet i stedet for. Tag ikke fejl af det. Vi forstår jo udmærket hvad der sker, og på en måde er det vel et af de smukkeste eksempler på, at man ikke kan stave med filmsprog.

At regler er til for at blive brudt har vi vidst siden Godard, og man har aldrig kunne beskyldt Trier for at dække sig ind bag et konventionelt brug af filmens virkemidler. Det er ikke lange krydsklippede dialogsekvenser der først falder ind i min hukommelse. Faktisk tror jeg ikke jeg kan huske en eneste.

Det nye er, at han ikke længere går langt uden om billeder hvor man bruger disse regler, men netop går lige ind til konventionernes kerne og vrider armen rundt på dem, så man hopper frydefuldt i stolen.

Det flotte ved dette misbrug af filmsproglige konventioner, er at de bliver brugt konsekvent. Ikke forstået sådan at der er overspring hele tiden, men netop ved at der ikke er. Der er en grund til hver gang der er overspring. Det er hvergang viden-skaben bryder ind med al dens uafklarede forvirring. Værst går det til ved morgenkonferencerne, og i mest ekstrem grad går det ud over Stig Helmer. Hans fragmenterede følelsesliv, hans uforståenhed, og tvivl om hvordan han skal få disse håbløse danskere til at fatte hvad det hele drejer sig om, slår igennem i disse scener. Den abrupte klipning giver hans figur en uforstående ubeslutsomhed, der kun brydes af de relativt rolige billeder på taget, hvor han ved kikkertens hjælp kan få kontakt til vagttårnene på granitlandets kyst.

Omvendt er der en række steder, hvor der netop ikke bliver klippet mærkeligt, endda steder hvor der slet ikke bliver klippet.

Når Druse er alene i elevatoren, er billedsproget pludseligt fuldstændigt normalt. Da hun har samlet hele afdelingen til møde med de astrale eksistenser, da hun snakker med Mary via et sterinlys, ja, faktisk hver gang vi er i det okkultes sfære bliver billederne helt rolige. Først i det øjeblik en ånd faktisk manifesterer sig, brydes roen med en tre-fire hurtige pistolklip.

Trier kan sine virkemidler, og ved, at han ved helt at lade være med at klippe, kan skabe en følelse af sandhed. Da den ubemandede ambulance første gang ankommer til hospitalet, og Portør Hansen lige har



fundet ud af, at der ikke er nogen mennesker i den, møder han Krogshøj, og spørger ham om han har set nogen komme ind fra ambulancen. Da Krogshøj kigger er der ingen ambulance. Deres samtale er fotograferet som en ubrudt håndholdt kameratur rundt om de to, og viser, netop fordi den er ubrudt, det umulige i ambulancens forsvinden. Havde man klippet, kunne enhver jo se at det var snyd. Stakkels Hansen står tilbage overfor en hovedrystende Krogshøj, der tror den stakkels portøren hallucinerer, men vi ved at der er sket noget meget mystisk.

Det skæve look og de mærkelige vinkler er også noget der dyrkes ud i det ekstreme. Specielt er de mange skæve billeder i de lange kælder-gange. F.eks. det løbebillede der følger Mogge og hans ven, da de overraskes med det afsavede hoved dernede. Man kunne nemt have indstillet steady-cam'en rigtigt, men ved at holde den i en skæv vinkel får man en ret konstant uligevægt, der meget præcist viser, at her er de to drenge på tynd is.

Det er klart for enhver at *Riget* er

gennemsyret af nyskabende billed-sprog, men skulle det nu være folkeligt at voldtage de filmiske konventioner. Er det ikke netop det der plejer at få den almindelige dansker til at rynke på næsen, og arkivere produktet i kassen med uforståelig kunst. Det var i hvertfald ikke kedeligt billedsprog der gjorde at Triers udgave af *Medea*, da den blev vist på DR 1. april 1988, blev slagtet af både presse og publikum.

Skuespillerne

Trier har til værket valgt en række folkekære skuespillere, og for en gangs skyld spiller de ikke bare deres sædvanlige stereotyper. Det er en fryd at se Jens Okking være et pjok, og Ghita Nørby skyde rotter.

Det skal da heller ikke drages i tvivl at både Kirsten Rolffes og Ernst Hugo Järegård til fulde har fortjent deres Bodilstatuetter. Som noget helt nyt i Triersammenhæng, er det lykkedes at fremmane blændende skuespil. Det har aldrig været nogen hemmelighed at Trier ikke har haft det så godt med personinstruktion.

Denne gang har han taget konsekvensen og hyret Morten Arnfred som medinstruktør, og det kan ses. Samtidig har han også sikret sig at serien kan fortsætte uden Trier, for mon ikke han har alt for travlt med højrehåndsprjektet *Breaking the Waves*, til at instruere de næste afsnit selv?

Mediestrømmen

Alt flyder. Medierne flyder. De flyder sammen. Og det er måske også ganske naturligt, efter at videoen og tv er blevet hvermands hovedadgang til levende billeder.

Det er ikke noget nyt at filminstruktører bruger tv-serien til aflæsning af venstrehåndsarbejde. Hitchcock, hans tv-selskab Shamely Productions, og den lange serie Alfred Hitchcock presents, er et glimrende eksempel på dette.

Men tv har altid været tv, og er, ligesom filminstruktørers arbejder i reklamefilm og musikvideoer, blevet holdt uden for analyser af deres samlede værk. Og dog. Det er her det begynder at flyde. Man ville ikke få et helt billede af David Lynch uden at nævne *Twin Peaks*, og ville vi overhovedet kende Kieslowski hvis han ikke havde lavet *Dekalog*. Hvad ville en Bergman biografi være uden *Fanny og Alexander*, Fassbinder uden *Berlin Alexanderplatz*, og nu altså Lars von Trier uden *Riget*.

Alligevel føles det mærkeligt, at dét der skaffede danmarks største filminstruktør siden Dreyer sit gennembrud i den kommercielle film, blev de første fire afsnit af en endnu ufuldendt tv-serie, der er klistret sammen til en fire en halv times biografteforestilling.

For det er og bliver en tv-serie. At den er blevet smidt op på de biograflærreder verden over, at den er det mest interessante der er sket i det danske mediebillede i mange år, ændre ikke noget ved det.

Måske er det bare tiden. Mediestrømmen har ændret floden, og vi må til at vænne os til at ting bliver optaget på video, manipuleret på computer, og distribueret over internet. At film ikke bare er film, tv ikke bare er tv, og computere ikke bare er en videreudvikling af skrivemaskinen.

Den største katastrofe ved denne succesombruste serie, er at der nu skal gå så lang tid inden vi kommer til at se fortsættelsen. Der findes ikke skyggen af en lovlig undskyldning for ikke at have de næste fire af-



snit klar i forsommeren og endnu fire til efteråret. I stedet skal der gå to år, og det bedste vi kan håbe på er at de fire afsnit bliver genudsendt, hvis man da ikke har været i biografen for at se megafilmen på fire-en-halv-time. Måske er det det man kalder suspense, men hvis der er nogen der vil høre min beskedne mening, synes jeg suspense tager sig bedst ud inde i historien.

Alt flyder. Også i mediestrømmen. Men om dette samtidig betyder, at alt altid forandrer sig i enhver henseende, er uvist.

Malmros, Nils: *Riget*. Ugeskrift for Læger nr. 156/51, 19 december 1994.

Side 10: Lars von Trier (foto af Rolf Konow)
Herover: Kirsten Rolfes som Drusse (foto af Henrik Dithmer)

Riget (...), DK 1994. I: Lars von Trier & Morten Arnfred. M: Lars von Trier & Niels Vørsel. P: Ole Reim. F: Eric Kress. Lyd: Peter Hansen. Mu: Joachim Holbek. Kl: Jacob Thuesen & Molly Malene Stensgaard. Medv: Henning Jensen, Holger Juul Hansen, Ernst Hugo Jaregård, Søren Pilmark, Baard Owe, Søren Elung Jensen, Paul Httel, Holger Perfort, Benny Poulsen, Henrik Koefoed, Lene Vasegaard, Klaus Wegener, Michael Moritzen, Ghita Nørby, Solbjørg Højfeldt, Birgitte Raaberg, Kirsten Rolfes, Jens Okking, Otto Brandenburg, Peter Mygind m.fl. Produceret af DR i samarbejde med Zentropa Production. Udsendt på DR TV i december 1994.